

НЕ НАШКОДЗЬ

Наталля КУЧЫНСКАЯ.

Ігар ЧАРНЯЎСКІ.

Вадзім ЛАКІЗА.

Вадзім КОШМАН.

Вітал СІДАРОВІЧ.

Сяргей ЖЫЛІК.

Руслан ВЕРАМЕЙ.

«Сігнал грамадству»

Наталля КУЧЫНСКАЯ: — Падпісанне Указа Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 485 «Аб удасканаленні аховы археалагічных аб'ектаў і археалагічных артэфактаў «мы вельмі чакалі. Праблема чорнага капальніцтва і разбурэння археалагічнай спадчыны ўзнімалася даўно. Асабліва востра яна загучала, калі ў Расіі ў 2013 годзе прынялі адпаведны закон даўчы акт, і сярод сваіх суседзяў толькі Беларусь у плане аховы археалагічнай спадчыны засталася заканадаўча безабароннай.

У развіццё Указа ў хуткім часе будзе прыняты іншы заканадаўчы акт. Адпаведны раздзел з'явіцца ў Кодэксе аб культуры (ахова археалагічнай спадчыны прапісваецца там комплексна і сістэмна). У першым чытанні ўжо разгледжаны законапраект аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у адміністрацыйны і працэсуальна-выканаўчы кодэксы Рэспублікі Беларусь. Прапануюцца два новыя артыкулы — устанавленне адміністрацыйнай адказнасці за незаконны пошук артэфактаў і за іх незаконны абарот. Адзначу, што ў параўнанні з расійскім заканадаўствам нашы меры больш мяккія, можна сказаць папярэджальныя. Гэта сігнал грамадству: археалагічная спадчына — нацыянальная каштоўнасць, не рабі шкоды гісторыі. Гэта сігнал грамадзяніну: археалагічнае даследаванне — складанае навуковае мерапрыемства, якое можа праводзіць толькі спецыяліст.

Пасля падпісання Указа ў Пастаянную камісію па адукацыі, культуры і навуцы пачалі прыходзіць лісты з самымі рознымі пытаннямі, што тычыліся археалагічнай спадчыны. Напрыклад былі праняваны далучыць да справы аматараў прыборнага пошуку, даследавання мінуўшчыны. Таму, безумоўна, хочацца зразумець, хто такія на самай справе аматары прыборнага пошуку, на якім падставе і дзеля якіх метаў яны дзейнічаюць? Дадам, што ёсць даручэнне правесці маніторынг правапрымяняльнай практыкі па нормах Указа, і па яго выніках будзе магчыма абмеркаваць слушныя думкі ацаніць рэгулюючае ўздзеянне нормаў і ўнесці папраўкі ў заканадаўчыя акты. Указам Прэзідэнта кропка ў справе не пастаўлена. Хутчэй гэта коска ці нават шматкроп'е... Мы будзем слухаць і чуць адзін аднаго.

А як у Вялікабрытаніі?..

Ігар ЧАРНЯЎСКІ: — Сапраўды праблема аховы археалагічных артэфактаў ёсць, і яна досыць даўная. Ва ўсіх еўрапейскіх краінах гэта пытанне ўжо даўно вырашана. Мы ў ліку апошніх уводзім адпаведнае заканадаўства. Неабходныя меры прынятыя нашымі суседзямі — Расіяй, Літвой, Польшчай, таксама Фінляндыяй, Францыяй, іншымі краінамі. Ва Указе яшчэ раз прапісана забарона карыстання металашукальнікамі без адпаведнага дазволу... У некаторых краінах, напрыклад Вялікабрытаніі, Эстоніі, дзейнасць аматараў прыборнага пошуку ўзаконяюцца — відаць, таму, што яны знаходзяць спосаб узаемадзеяння з уладамі ў межах заканадаўства. Але для гэтага аматарам даводзіцца праходзіць спецыяльныя курсы, па іх заканчэнні атрымаваць адпаведны дакумент. А ўсе далейшыя іх дзейны падлягаюць жорсткаму кантролю з боку спецыяльна вызначаных органаў. У Беларусі ж дазвол на правядзенне археалагічных даследаванняў могуць атрымаць людзі, якія маюць адпаведную вышэйшую адукацыю. Каб да пошукаў далучаліся тыя, хто не мае профільнай адукацыі, мне падаецца магчымым, аднак над гэтым пытаннем яшчэ трэба працаваць. Важна, каб зацікаўленыя людзі не дасылалі да нас свае лісты і петыцыі, а прапаноўвалі канкрэтныя праекты прававых нормаў — дзейнічалі канструктыўна. Традыцыйна пошукі ёсць і ў Беларусі. Варта прыгадаць братоў Тышкевічаў, у якіх усё пачыналася з аматарства, а вылілася ў стварэнне музея, які зрабілі на падставе іх калекцыі.

Вадзім ЛАКІЗА: — У Вялікабрытаніі аматары пошуку абавязаны паведаміць у адказныя дзяржаўныя ўстановы аб знаходках, запраسیць іх на дакладна зафіксаванае месца для далейшых даследаванняў. Падкрэслі, не аматар займаецца раскопкамі, а археолаг. Пры тым усё знаходкі аматар абавязаны зарэгістраваць у дзяржаўным рэестры. Парушэнні гэтых нормаў там караюцца як звычайнае злачынства. Разам з тым у мяне ўзнікае пытанне, ці далі б мне дазвол быць асістэнтам хірурга?.. Можна, я хачу быць аматарам правядзення медыцынскіх аперацый?! Тое ж і ў археалогіі — гэтай справой павінны займацца спецыялісты.

Руслан ВЕРАМЕЙ: — Сапраўды, у заканадаўчых актах Вялікабрытаніі адзначана не толькі тое, што і яны трэба даследаваць, але і падрабязна прапісана, да каго звяртацца ў выпадку знаходкі. Аматар атрымаў павяданне, дамаўляецца з уласнікам зямлі, на якой збіраецца пакаць, і праводзіць пошукі. З усімі атрыманымі знаходкамі ён звяртаецца да спецыяліста. А той фатаграфуе іх, адпраўляе на даследаванне, класіфікуе. Пасля робіцца вышова, ці ўяўляе каштоўнасць для музея гэты прадмет? Калі так, то яго пакаджаюць, а калі прыходзіць да вышова, што не (такі экспанат ужо ёсць у калекцыі), прадмет вяртаюць таму, хто яго знайшоў, з адпаведным дакументам.

Шчаслівая паўсотня

— *Ёсць меркаванне, што колькасць археолагаў у нашай краіне недастаткова, крыху больш за 50 чалавек. Можна, трэба падняць пытанне аб тым, каб павялічыць іх штат?..*

Вітал СІДАРОВІЧ: — Як прадстаўнік навуцальнай установы адзначу, што мы гатовы, можам набраць, навуцый дадатковую колькасць археолагаў. Аднак што будзе далей?.. На жаль, мы не можам іх працуадаваць. Большасць спецыялістаў археалагічнай галіны сканцэнтравана ў Інстытуце гісторыі, троху працуе ва ўніверсітэтах, яшчэ менш — у музеях — і на гэтым усё. Тым апантаным маладым людзям, якіх выпускаем, можам прапанаваць толькі школу. Работу па спецыяльнасці атрымаюць лічаны адзінікі. Таму, калі разважаць пра тое, каб павялічыць колькасць археолагаў, трэба думаць, ці знойдзецца прымяненне іх (Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

«Першы клад», знойдзены карыстальнікам сайта metalpushok.by. Далейшы лёс знаходкі невядомы.

уменням? Дарчы, у нас насамрэч рытухуюць гісторыкаў, з археалагічнай спецыялізацыяй. А, напрыклад, у суседняй Польшчы вучаць знаўцаў, якія з пачатковых курсаў займаюцца засвойваннем археалагічнай справы.

Ігар ЧАРНЯЎСКІ: — Тое ж і з рэстаўратарамі — іх патрэбна шмат, але працуадаваць нямна куды... Такія пытанні сапраўды варта абмяркоўваць на «круглых сталах», каб тыя, ад каго залежыць іх выразненне, задумаліся. Археолагі, якія працуюць сёння, — людзі ў большасці вельмі актыўныя. Насамрэч і ў спецыялістаў археалагічных кафедр універсітэтаў маюцца вялікія магчымасці па правядзенні раскопак, асабліва па даследаванні мясцовасцяў у межах вучэбных праграм.

Ацэначныя камісіі.

Хто і калі?

Ігар ЧАРНЯЎСКІ: — Пры абласных выканавых камітэтах ствараюцца камісіі па ацэнцы археалагічных артэфактаў. Калі чалавек нешта знаходзіць (у тым ліку на сваім агародзе), яму трэба прадставіць гэта камісіі. Спецыялісты зробіць вышова, ці з'яўляецца гэта артэфактам, які можна яго захоўваць і ці трэба некуды перадаць? Часам на «капальніцкіх» форумах пішуць, быццам усе разам пойдучы здаваць малакаштоўныя манеты — і тады ацэначныя камісіі захлаўваюцца ад іх колькасці. Аднак я падкрэслі, што мы вядзем размову менавіта пра артэфакты, а ім з'яўляецца прадмет, які знойдзены на археалагічным аб'екце ў культурным пласце.

Вадзім ЛАКІЗА: — Работа абласных і Мінскай гарадской археалагічных камісій дакладна рэгламентавана: яны збіраюцца па заяве — калі наступае адпаведны зварот, складзены згодна з прынятай нормай. Перайдзімшы, які прапісана ў пастанове, — на неабходнасці. У іх склад уваходзяць дасведчаныя спецыялісты — археолагі, нумізматы, музейшычы, навукоўцы. Асноўныя рашэнні аб прызнанні матэрыяльнага аб'екта археалагічным артэфактам прымаюцца менавіта імі. А затым звесткі яны перадаюць у Інстытут гісторыі НАН Беларусі для ўключэння ў Рэестр археалагічных артэфактаў. Пакуль такіх рашэнняў ад археалагічных камісій да нас не паступала.

Спробы не залічаны

Вадзім КОШМАН: — Трэба ўсведамляць, што пасля прыняцця Указа і іншых заканадаўчых актаў мы жывём у абсалютна новай прававой рэальнасці. І як быць нам ні хацелася, мы будзем выконваць прававыя нормы, прапісаныя дзяржавай, у якой мы жывём. Можна спрачацца з гэтай нагодай, ствараць аматарскія аб'яднанні, але чакаць таго, што не будучы ўнесены змяненні ў адміністрацыйны кодэкс, — гэта нонсэнс. Яны будучы прыняты ў бліжэйшым часе. Можна стварыць хоць сабе таварыства аматараў пераходу на чырвонае святло ці таварыства аматараў лоўлі рыбы сеткай падчас нерасту — і тое, і тое падпадае пад дзеянне адміністрацыйнага кодэксу і з'яўляецца забароненым. Тое самае будзе і з металашукацтвам. Хтосьці можа спрабаваць не лічыцца з Указам, аднак у выніку затрымання ён атрымае штраф ці канфіскацыю металашукальніка. Тэма аматарскага археалагічнага пошуку не дыскусійная ў прынцыпе.

Вадзім ЛАКІЗА: — Што тычыцца дазволу на правядзенне археалагічных пошукаў, у мінулым годзе іх было выдадзена па ўсёй краіне амаль 150. Знаходкі, зробленыя падчас іх, шырока прэзентаваліся і прадстаўляліся грамадскасці.

Кантэкст перадусім

Руслан ВЕРАМЕЙ: — *А як быць, калі я на сваім хутары шукаю манеты савецкага часу? Яны ж не з'яўляюцца артэфактамі!*

Вадзім КОШМАН: — Калі ўсё-такі развіваць гэтую думку, то металадэтэктар рэагуе на любыя рэчы з металу. Цалкам мажліва, што на тэрыторыі вашага хутара маглі быць паселішчы больш старажытнага часу і нават «шукаючы» савецкія манеты, вы будзеце даставаць і больш старажытныя рэчы. Да таго ж, падкрэслі, выкарыстанне металадэтэктараў без дазволу забароненае, і ўмовы яго атрымання прапісаны. Таму ўсё адно даявіцца панесці адказнасць. Нават прафесійны археолаг, калі карыстаюцца металадэтэктарам, прытрымліваюцца інструкцыі. Калі мы знаходзім артэфакты — падчас раскопак, разведкаў, яны так ці інакш знаходзяць адлюстраванне ў вельзнай навуковай справаздачы, дзе кожная знаходка апісана, адзначана, дзе і яна выяўлена, замалювана, адфатаграфавана, ёй прысвоены калекцыйны нумар. Тое, што пры звароце ў археалагічную камісію трэба мець пры сабе адфатаграфаваны прадмет, — гэта толькі сотая частка таго, што робіць прафесійны археолаг. Таму што, хто знаходзіцца ў зямлі, павінна быць занатавана. Калі гэтага не зроблена, знаходка губляе ўсялякую вартасць.

Вітал СІДАРОВІЧ: — Шмат хто з археолагаў не любіць афішаваць свае знаходкі. Напрыклад, мы са студэнтам правялі раскопкі ў адным месцы, расказалі пра адшуканае. А праз дзень-два туды зляцеліся цэлыя «зграі» чорных капальнікаў. Яны разлічалі, што раз мы нешта знайшлі, то і ім можа пападнаваць нешта адшукаць. Насамрэч знаходка ў прафесійных археолагаў хапае, але не заўсёды пра іх расказваюць.

Вадзім КОШМАН: — Мы ніколі не ацэньваем знаходку па каштоўнасці. Нам важны кантэкст: што такая рэч ёсць у пэўным месцы. Часам скарб звычайных барацінак больш інфарматыўны, чым, напрыклад, выпадкова знаходка срэбнай манеты.

Варта прыгадаць братоў Тышкевічаў, у якіх усё пачыналася з аматарства, а вылілася ў стварэнне музея, які зрабілі на падставе іх калекцыі.

Вітал СІДАРОВІЧ: — Ёсць прыватныя вельмі багатыя калекцыі, экстрэ-класа. Не буду называць імя ўладальнікаў — прысутныя іх і так ведаюць. 95% іх манет — скарбавыя, бо сур'езныя калекцыянеры збіраюць манеты добрай захаванасці. А менавіта ў скарбаў самыя лепшыя манеты, ці то разараны скарб ці некранны. Часам здараецца так, што манеты расчыраюцца ў розныя калекцыі. Але ж нам яны важныя не толькі самі па сабе, але і дзе яны былі знойдзены, у чым захоўваліся...

Інсpekцыя

па ахове спадчыны

Вітал СІДАРОВІЧ: — Так, Указ выйшаў. Але для таго, каб ён працаваў, трэба, каб нехта за ім сачыў. Некаторыя памылкова лічаць, быццам гэтым павінны займацца археолагі. Але ж насамрэч гэта не так — іх мэта проста вывучаць мінулае. А сачыць, каб не адбылася парушэння новага заканадаўства, павінна нейкі іншы супрацоўнік, напрыклад, участковы нумізматыянер. Ці чакаецца нейкае пашырэнне функцый і штату Інспекцыі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны? Было б добра, каб яна мела на месцах прадстаўніцтва. Каб кіраўнікі раённых устаноў ведалі, што пэўнае поле знаходзіцца пад аховай, што дзесьці рэзяміраецца старажытнае селішча. У нас жа часта проста не акрэслены межы археалагічных помнікаў.

Наталля КУЧЫНСКАЯ: — Зразумела, нас гэта таксама хвалюе. Я поўнасцю падтрымліваю ідэю стварэння спецыяльнай інспекцыі ці дэпартаменту па ахове гісторыка-культурнай і археалагічнай спадчыны. Мяркую, гэта справа будучыні і адзін з крокаў па сапраўднай эфектыўнай ахове спадчыны. Заканадаўчае замацаванне аховы археалогіі Беларусі — моцны крок. Наступны крок — актыўнае тлумачэнне праблемы праз сродкі масавай інфармацыі і выхаванне адказнага грамадзяніна, які будзе годна выконваць свой абавязак — цаніць, абергаць, не знішчаць археалагічную спадчыну, кантраляваць працэс яе аховы.

Вітал СІДАРОВІЧ: — Дарчы, для гэтай інспекцыі мы акурта маглі б рытухавец спецыялістаў на гістфаку БДУ.

Ігар ЧАРНЯЎСКІ: — Што тычыцца кантролю, ёсць даручэнне Адміністрацыі Прэзідэнта аб правядзенні Нацыянальнай акадэміяй навук пры ўдзеле Міністэрства культуры маніторынгу правапрымянення гэтага заканадаўства. Прааналізаваўшы сітуацыю за 2016 год, мы падрыхтуем даклад на імя кіраўніка дзяржавы, дзе адзначым, што спрацоўвае, а што трэба папраўдзіць. Заканадаўства аб нарматываў дзейнасці дазваляе нам уносіць змены ў любы законы па выніках яго работы не менш чым за год. Аднак добра, каб ад зацікаўленых асобаў паступалі канкрэтныя практычныя прапановы, а не проста выказваліся эмоцыі, што нешта дрэнна і не так працуе.

Межы археалагічных помнікаў

Сяргей ЖЫЛІК: — Я працую ў раёне і на свае вочы бачу тое, што адбываецца ў сферы аховы спадчыны. Што тычыцца зон аховы, то ў сваім раёне мы правялі некалькі экспедыцый і ўдакладнілі іх межы. Таму вялікай складанасці тут няма — гэта нармальна адміністрацыйная працэдура, якая праводзіцца разам з навукоўцамі, археолагамі. У гэтым выпадку мы супрацоўнічаем з Гродзенскім гісторыка-археалагічным музеем і з Інстытутам гісторыі. Такія экспедыцыі праходзяць сістэмна.

— На маю думку, Указ сучаснасны і неабходны. Ён, па-першае, дае пэўную метадалогію — на што звяртаць увагу, на чым рабіць акцэнты. Па-другое, прапісаны канкрэтныя крокі па зберажэнні і захаванні нашай археалагічнай спадчыны.

Калі хтосьці прыязджае з дазвалам на правядзенне археалагічных работ, ён паві-

нен звярнуцца да мясцовых уладаў і праінфармаваць, што дзесьці будучы праходзіць пэўныя пошукі. Насамрэч гэта супрацоўніцтва ў нас наладжана. Мы заўсёды вітаем такіх людзей.

Археалагічную спадчыну мы папулярна і прайнфармаваць, што дзесьці будучы праходзіць пэўныя пошукі. Насамрэч гэта супрацоўніцтва ў нас наладжана. Мы заўсёды вітаем такіх людзей.

Асабліва ўвагу я звярнуў бы на папулярна-зацію экспанатаў. Тыя знаходкі, якія робяцца ў Ашмянскім раёне, жыхары могуць убачыць на выставах, якія мы спецыяльна ладзім.

Што рабіць з прыватнай калекцыяй?

Ігар ЧАРНЯЎСКІ: — Некаторыя ўладальнікі артэфактаў не нясуць рэгістраваць свае рэчы, бо баяцца, што іх адберуць. Аднак я як прадстаўнік Міністэрства культуры гарантую, што дзяржава ніколі не накладе на іх ірку. Увогуле дыскусія вакол калекцыянавання вельмі даўная. Калісьці ў газеце «Літэратура і мастацтва» друкавалі артыкулы «Спыніць Магільнага», пра вядомага ў 1980-х калекцыянера. Хтосьці выступаў супраць таго, што ён робіць, іншыя былі «за». Я, напрыклад, лічыў: добра, што чалавек збірае, — магчыма, некаторыя рэчы ён нават ратуе. Але ёсць такая практыка, калі ўласныя зборы (і не толькі манеты, але і бібліяграфічныя, іншыя) перадаюцца ў архівы, музей, бібліятэку. Гэта будзе асабісты фонд таго чалавека, які іх прынес, і ніхто не будзе мець права без яго асабістага дазволу крануць гэтыя рэчы. І ён сам будзе мець доступ да ўсіх рэчаў — каб з імі працаваць. І тады з'яўляецца магчыма выстаўляць іх. Вельмі важна, што стварэнне рэестра археалагічных артэфактаў не ставіць на мэце забарыць у чалавека рэчы, але дамагаецца іх правільна атрыбуаваць і, па магчымасці, увесці ў абарот. Калі хтосьці з калекцыянераў будзе рабіць гэта ў супаўтварстве або даверчыі камусьці з даследчыкам, мы нарэшце зможам выпрацаваць механізм увядзення ў навуковы, культурны, грамадскі ўжытак артэфактаў, якія сёння знаходзяцца на руках і іх ніхто не бачыць. Нават тым, хто калісьці парухаў заканадаўства, гэты Указ дае магчымасць рэабілітавацца — узаконіць сваю кожную дзейнасць.

Руслан ВЕРАМЕЙ: — Адносна практычнага боку рэгістрацыі артэфактаў, на маю думку, варта купіць кожнай камісіі па фотаапарату, каб яны самі маглі рабіць здымкі прынесеных рэчаў у правільным ракурсе. Чаму б не стварыць камп'ютарную ўпаку, каб чалавек не рабіў рукапісныя заявы з аб'ясненнем? Трэба забяспечыць надзейнасць. Людзі жакуць: «Адчуваем небяспеку, могуць забраць...» Прапішыце ў законе: «Гарантуем, што калекцыі застануцца завамі. І гарантуем, што інфармацыя не трапіць трэцім асобам». Забяспечце людзям спакой за іх калекцыі!

Вітал СІДАРОВІЧ: — Ёсць іншыя законы, якія гарантуюць правы ўласнікаў калекцыі, напрыклад Грамадзянскі кодэкс. У ім прапісаны ўласніцкія правы. Калі дзяржава будзе развівацца нармальна, ніхто іх не адберэ. Нам вельмі важна, каб уласнік калекцыі быў тым, хто захоўваецца ў дзяржаўных фондах!

«Дзяльба»

калгаснага поля

Руслан ВЕРАМЕЙ: — Паважаныя навукоўцы не хочучы чуць пра тое, што слоў зямлі, які штгод па некалькі разоў пераворачаецца і засыпаецца ўгнаеннямі, аказвае разбуральнае ўздзеянне на медныя, і нават на срэбныя манеты. Часам даводзіцца знаходзіць пашкоджаныя манеты — і распазнаць іх ужо немагчыма. Таму 50 археолагаў для 10 000 помнікаў археалогіі — гэта надзвычай мала! Яны ніколі не вернуцца на калгаснае поле. Чаму б не дазволіць папрацаваць там аматарам і прапісаць гэта заканадаўча? Каб ахвотныя маглі рабіць знаходкі і фіксаваць іх.

Вадзім КОШМАН: — Гэта не падстава, каб усё даставаць з зямлі. Тое ж калгаснае поле цалкам можа быць звычайным археалагічным аб'ектам, дзе можа размяшчацца фальварак, карчма, паселішча. Хачу падкрэсліць, што археолагі — гэта не група людзей, якія выбягаюць на поле з металашукальнікамі і набіваюць свае сумкі артэфактамі з металу, а потым сыпаюць гэта ў бляшанку з-пад кава, і яна захоўваецца пад умоўнай назвай «з таго поля». Археалагічныя даследаванні так не праводзяцца. Любая работа з выкарыстаннем металашукальніка цяпер рэгламентуецца і праводзіцца толькі на падставе адкрытага ліста. Усё астатняе, што праводзіцца без атрыманага дазволу і вядзення адпаведнай упіскавай дакументацыі, для мяне з'яўляецца адміністрацыйным правапарушэннем і варварствам.

Вадзім ЛАКІЗА: — У свой час было выпущана ад 4 да 7 мільярдаў барацінак (таных, шырока распаўсюджаных манет. — Аўт.), лічачы афіцыйныя, фальшывыя. Калі адна-дзве барацінкі не будучы знойдзены, думаю, нумізматыка шмат не страціць. Нама задачы ўсё, што знаходзіцца ў глебе, дастаць адтуль. Мы больш з парушэннем заканадаўства і ў большасці выпадкаў — з пашкоджаннем археалагічных аб'ектаў, культурных напластаванняў. Руслан Валентыявіч, пакіньце штосьці сваім унукам!

Варта ўзаконіцца!

Наталля КУЧЫНСКАЯ: — Калі ёсць жаданне ўдзельнічаць у археалагічных даследаваннях, аматарам прыборнага пошуку варта ўзаконіцца. Зарэгістраваць сваё аб'яднанне, стварыць статут, прапісаць мэты дзейнасці, адлюстравана сваю грамадскую карысць. Пакуль што такога аб'яднання проста не існуе. І потым, нават цяпер можна супрацоўнічаць са спецыялістамі, якія маюць дазвол на правядзенне археалагічных даследаванняў. Трэба прапісаць, з якой мэтай яны імкнуцца гэта рабіць — дзеля таго, каб знайсці артэфакт і аддаць у музей?..

Ігар ЧАРНЯЎСКІ: — Працую Беларуская добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры — самае старэйшае аб'яднанне, што дзейнічае яшчэ з савецкага часу. У іх ёсць статут, які зарэгістраваны ў Міністэрстве юстыцыі. Яны маюць падраздзяленні ў абласцях, якія таксама зарэгістраваны ў мясцовых аб'яўканмахах. Там працуюць па пэўных правілах!.. Да мяне прыходзіў прадстаўнік аднаго таварыства калекцыянераў, які таксама хвалюе праблема, якую мы сёння абмяркоўваем. Ён вельмі грамадна расказаў пра сваю дзей-

«Маё трэцяе золата» — так характарызуе гэтыя манеты адзін з аматараў пошуку на інтэрнэт-форуме. «Капалі разам з масквічамі, бо паездка была забавульняная», — дадае ён.

Напрыклад, мяне як захавальніка нумізматычнага кабінета БДУ цяжка нечым здзівіць. Няма сэнсу квапіцца на вашы знаходкі. Музеі і так не могуць паказаць усё, што ў іх ёсць. Той жа Нацыянальны гістарычны музей не можа выставіць нават дробныя долі таго, што мае, бо няма дадатковых памяшканняў.

Часовае экспанаванне

— *Капальнікі часам пішуць, што знаходзяць нешта, прыносяць і спрабуюць здаць у музей, але музеем тое нібыта не патрэбна...*

Вітал СІДАРОВІЧ: — Такія выпадкі, на жаль, былі. Але гэта тычыцца хутчэй дробных музеяў. Я параю, калі хочаце нешта здаць, звяртайцеся ў музей не ніжэй за рэспубліканскі ці абласны ўзровень. Сапраўды, у раённых музеях ёсць кадравы голад, часам даводзіцца браць на працу супрацоўнікаў, дасведчаных не ва ўсіх пытаннях. А воль у Нацыянальным гістарычным музеі ці ў музеі гістфаку БДУ такога ніколі б не адбылося. Да нас рэгулярна звяртаюцца і прапануюць свае знаходкі. Таму такая праблема ёсць, але не трэба яе перабольшваць. Што тычыцца часовага экспанавання, то многія музеі з задавальненнем праводзяць выставы. Ёсць нават спецыяльны залы для экспанавання. Таму, калі прыватныя калекцыянеры з багатым зборам захоць яго выставіць, музеі гатовы да такога супрацоўніцтва.